

OD MUZEJA U ANTICI DO ANTIKE U MUZEJU

Ako promatramo razvoj muzeja, neizbježni je zaključak da je upravo antika i njezino nasljeđe bilo to koje je odigralo presudnu ulogu u njegovu razvoju. To se ogleda u samoj pojavi muzeja u antici, te, osobito, u presudnom momentu njegova razvoja, zapravo, u pojavi suvremenih muzeja: od renesanse naovamo. Tada je ugledanje na antičko nasljeđe bilo jedna od značajnih komponenti života, pa je, konsekventno tome, i skupljanje antičkih spomenika u plemićkim kućama bilo jedno od loci communes renesanse općenito, pa tako i u našim krajevima. Dakle, ono što želim ovdje naglasiti jest to da se u razmatranju udjela antike u našem vremenu ne može zaobići tematika muzeja, kao i obrnuto: kada razmatramo fenomen muzeja, onda je to prilika da i na tom području ukažemo — možda upravo tu, zbog komunikativnosti svog karaktera, tj. zbog svoje znakovitosti, presudno značajnu — prisutnost antičke baštine u suvremenim fenomenima.

U povijesti muzeologije često se spominju antički hramovi — riznice, mada te zbirke nemaju mnogo zajedničkog s našim današnjim shvaćanjem muzeja. Hramovi u Ateni, Delfima, Olimpiji, imali su, osim kultne, i funkciju riznica u kojima se čuvalo blago i umjetnički predmeti. Namjera je bila da se ti predmeti uklone iz svakodnevnog života, od svega što je vremensko i profano. Museion je u Grčkoj hram posvećen Muzama, te je zbog toga, on hram znanstvenih, kulturnih i umjetničkih djelatnosti. „Ono zbog čega nas vrijeme klasične Grčke posebno interesira, jest zadržavajuća apstrakcija formulacije sinteze prošlosti i sadašnjosti koja nadilazi animističku i totemističku predodžbu o svijetu i direktno nas uvodi u dijalektičko shvatanje povijesti i društvenih odnosa — osnovu suvremene znanosti o muzejima“. (Ž. Košćević, Muzej u prošlosti i sadašnjosti, Muzeologija 21/1977, Zagreb, str. 20).

Muzej koji je osnovao Ptolomej u 3. st. pr. n.e. u Aleksandriji sadržavao je, osim glasovite biblioteke, i razne druge sadržaje vezane za njegovu religijsku, znanstvenu i kulturnu funkciju. Upravo u nekim zbirkama helenističkog doba možda prvi put zatičemo moderno shvaćanje muzeja.

Rim je isticao vrhunska dostignuća u oblasti umjetničkog stvaralaštva Grčke. U mnogobrojnim porticima i dvoranama osvajači su

izlagali umjetnička djela, dok je publika mogla da uživa u njihovim estetskim kvalitetama, te da se upusti i u kritičko vrednovanje umjetnosti. (cf. B. Šulc, Zbirke umjetnina u antičko doba, *Muzeologija* 22/1978, Zagreb) U Rimu je prvi put iznesen zahtjev da se svakome omogući pristup umjetničkim djelima, te čak da se ona proglase općim dobrom (E. Grassi, *Teorija o lepom u antici*, Beograd 1974, str. 87).

U srednjem vijeku, veoma rasprostranjena pojava samostanskih i crkvenih riznica dozvoljava nam da muzeološku problematiku sagledavamo u neprekinutom povijesnom toku. Svaka takva riznica može se u osnovi smatrati lokalnim, zavičajnim muzejom. (Koščević, l.c.) Naprimjer, u srednjovjekovnom Splitu i Trogiru bilo je organizirano čuvanje riznice i arhiva.

Već na izvorima događaja koji će voditi do novog, renesansnog muzeja stoji interes upravo za antiku. U prvoj polovici 14. st. poznat nam je račun o nabavci predmeta za zbirku Olivera Forza iz Trevisa. On u Veneciji nabavlja rukopise Seneke, Ovidija, Livija, Salustija, pedeset medaljona, mramorne kipove i keramiku. Godine 1375. Giovanni Dondi putuje iz Padove u Rim u cilju proučavanja i prikupljanja antičkih spomenika. Taj nam put, gotovo simbolično odražava onaj temeljni humanistički smjer koji je rađao renesansu. „Humanizam epigrafički i arheološki“, kako ga naziva i karakterizira A. Chastel (*I centri del Rinascimento — Arte Italiana 1460—1500* Rizzoli Milano 1979, str. 41), je taj koji ostavlja najjači utjecaj na imaginaciju i na umjetnički repertoar u cjelini.

Termin „muzej“ javlja se kao naziv zbirke rukopisa i antičkih gema Lorenza Medicija (Koščević, o.c., str. 30). Upravo je kolekcija Medici bila najpoznatija renesansna kolekcija antikviteta u Italiji. Slijedile su je kolekcije drugih glasovitih familija, kardinala, papa, vladara. Zemlja je bila prebogata antičkim spomenicima i oni su bez problema punili svoje renesansne muzeje. Godine 1471. osniva se u Rimu prvi muzej antikviteta — antičkih skulptura (Koščević, o.c. str. 32).

Muzeji se u Italiji, osobito u 18. st. obogaćuju i od arheoloških iskopavanja. Od 1713. godine iskopavanja blizu Napulja, te još više od godine 1750, donijela su na vidjelo dva antička grada: Herkulanum i Pompeje. Nijemac Winckelmann je 1764. godine napisano prvu pravu povijest umjetnosti — Povijest antičke umjetnosti. Muzej prelazi ulogu depoa i prihvaća se one promotora povijesnih istraživanja.

Kad je humanist Ćirijak iz Ankone u 15. st. zapisivao antičke natpise iz Dalmacije, već je postojao kodeks, koji je izgleda odražavao postojanje svojevrsnog humanističkog muzeja — lapidarija u Trogiru kod Petra Ćipika (*Codex Tragurinus*, Marciana, Venezia). I glasoviti Marko Marulić u Splitu je zapisivao antičke natpise koji su se nalazili u Papalićevoj zbirici — prvom splitskom muzeju. U 15. i 16. st. pojedinci su skupljali i proučavali antičke spomenike, koji su, uostalom, bili na dohvat ruke (cf. E. Marin, *Od antike do Marulića* (Marulićev rukopis o solinskim natpisima), *Živa antika* XXVII/1, 205—217, Skop-

lje 1977; id., *Kasnoantički kontinuitet i renesansa u Dalmaciji* (Marulićeva zbirka latinskih natpisa), *Živa antika* XXVIII/1—2, 251—257, Skoplje 1978.

U 17. st. u Trogiru postojao je, izgleda, mali lapidarij u dvorištu rodne kuće Ivana Lučića, formiran od samog historičara, dok je istovremeno učeni Trogirani dr Dragazzo u svom perivoju čuvao nekoliko starinskih natpisa (C. Fisković, *Lučićeva rodna kuća*, *Zbornik Historijskog instituta Jugoslavneske akademije*, vol. 6., Zagreb 1969, str. 98). Možda je i književnik Juraj Dragišić de Caris bio taj koji je u istom stoljeću u dvorištu svoje barokne kuće u Splitu okupio mali lapidarij, dok će se slični lapidariji u 18. st. razviti i u nekim drugim gradovima Dalmacije (C. Fisković, *O splitskiom književniku Jurju Dragišiću de Caris*, Split 1962, str. 23).

1750. godine nadbiskup je Bizza u Splitu, u atriju svoje biskupske palače uzidao latinske natpise sakupljene osobito po Solinu, te je tako o svom trošku utemeljio *Museum Spalatinum archiepiscopale*. Bio je to prethodnik kasnijeg Arheološkog muzeja.

Krajem 18. i početkom 19. st. prvi konzervator za Dalmaciju Ivan Luka mlađi Garanjin u svojoj kući i parku u Trogiru skupljao je antičke spomenike, posebno one iz Solina, te je time nastavio tradiciju dalmatinskih lapidarija (cf. D. Božić-Bužančić, *Počeci zaštite spomenika i sabiranja umjetnina u Dalmaciji*, *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji* 18, Split 1970, 145 sqq).

Čini se da spomenuti primjeri dovoljno pokazuju — bez ikakvih komentara — kako je antika bila ta koja je stvarala muzeje, i to, kako u vrijeme svoje pune realnosti, tako i onda kada su pažnju ljudi privlačili elementi njezine baštine.

Ono što je bitno imati na umu pri prezentaciji antike u muzeju danas jest proces kojim je antika došla u muzej; naime, kako su svi ti muzejski eksponati iz svog nekadašnjeg realnog svijeta (naselja, kuća, grobova...) došli u jedan sasvim novi realitet muzejskog prostora i realnost našeg vremena, Ono što moramo napraviti jest da u tom realnom susretu s antičkom baštinom omogućimo irealni susret s antikom, kako bismo doista postali svjesni njezina značenja. Zbog toga je put — od muzeja u antici do antike u muzeju — put iz realnosti u irealnost, i to u dvostrukom smislu: povijesnom i muzeološkom. Povijesno je antika kao sistem života, u svojoj cjelini nestala iz pojavnosti, realnosti. Muzeološki: preko realnosti eksponata smještenih u današnjem realnom prostoru moramo potaknuti irealno obnavljanje antike — saznanjem i doživljajem, imaginacijom. Na tim postavkama eksplicirao sam Muzej imaginacije (cf. E. Marin, *Za muzej naše budućnosti — muzej imaginacije*, *Naše teme* 5, 658—668, Zagreb 1980).

Razvojem povijesti umjetnosti „postepeno se rađa svet za sebe, svet koji mi nazivamo 'svetom umetnosti'; dela sačinjavaju sopstveni, nezavisni svet, na njih se više ne gleda prvenstveno kao na delo kulta, društvenog života, istorije i slično, nego se prosuđuju po zakonima koje znaju samo osobe posvećene u umetničke tajne, ljudi sa sopstvenim me-

rilima i sopstvenom idealnošću... 'Imaginarni muzej' predstavlja početak nove istorije, istorije samostalnih umetničko-estetskih vrednosti...“ (E. Grassi, o. c., str. 89).

Šansa je prezentacije antike i njezine baštine, kao i baštine čovječanstva uopće — u nadilaženju ovog strogo estetičkog stava, autarkičnog muzeja. Muzej imaginacije daje šansu da se integralnim saznanjem i doživljajem prošlosti premosti taj stav. U pokušaju te realizacije, siguran sam da antika još jednom pruža inspiraciju i osigurava prvenstvo.

Split.

E. Marin.

SUMMARY

Emilio Marin: FROM MUSEUM IN THE ANTIQUITY TO ANTIQUITY IN THE MUSEUM

The object of this paper is to examine both the Museum and the Antiquity in their relations once and today. When we consider the Antiquity share in our times we can not omit the museum subject. Vice versa when we are taking into consideration the museum, for the reason of its communicable character, we distinguish very clearly our ancient heritage. The Antiquity was the period favorable to bear the museums in its very history as well as in the later periods when the remains or survivals of it became interesting for the people. We have to point out the attitude which should be ours in the presentation of the ancient monuments in the museum today. The real approach to them should make possible the unreal meeting with Antiquity. The Imagination Museum was proposed to give us such opportunity.